

ATHENAEUM.

TÁRSADALMI, POLITIKAI, MŰVÉSZETI ÉS IRODALMI HETILAP.

II. évfolyam.

Előfizetési ár:
félévre 6 ft. negyedévre 3 ft.

19. sz.

Szerkesztői lakás.
Budavár uri-utca 42. sz.

VI. kötet.

BUDAPEST, 1874. MÁJUS 7.

EGYIPTOM UJ KORSZAKA.

Felolvasás.

(Második közlemény.)

II.

AZ ARABS EMBER igen nagy fogékony-
sággal bír ezen eszme iránt: a régi
jó időket restaurálni, helyre állítani.
Hiszen Muhammed azért birt köztük
annyira menni, mert úgy lépett fel, hogy
Abrahám régi vallását, mely csak lap-
pangva él, akarja csupán helyreállítani.
Ily eszme iránt roppant hajlandósággal
bír minden konzervatív szellemű nép.
Azért birtak a reformátorok legjobb si-
kerrel fellépni ily emberek között akkor,
ha az új tant az ősrégi helyreállításának
betöltésekép fogták fel. Én ezt nem hiába
említem fel itten. Kairóban létezik
egy főtanoda, melyet az összes világ
muhammedánsága mint az iszlámi tudomá-
nyok kiinduló pontját ismer el. Már
szólottam más helyütt e főtanodáról,
melynek jelenleg 10 ezer és egynehány-
száz hallgatója van és melynek én
magam is két hónapon túl növendéke
voltam. Ezen főiskolában, mint a törté-
neti adatok mutatják, régente nagy sze-
repet játszottak a humanisztikus és
exakt tanulmányok is, melyek most onnét
kizárva vannak. Ha a reformerek fel-
fognak hivatásukat, úgy ezen muham-
medán főiskolát, a modern természettudomá-
ny egyik tanodájává tehetnék, ha
ismerik azon módot, mely szerint arab
emberrel elbánni kell.

De éppen itt fekszik a baj. Azon
európaiak, kik az arab népneveléssel fog-

lalkoznak Egyiptomban, dacára annak,
hogy mindig szájukban hordják áldozat-
kész filantropizmusukat,—a mely áldozat-
készség abban nyilvánul, hogy a viceki-
rályt a legszemtelenebb módon kizsák-
mányolják,—távolról sem barátai az arab
népnek. Van közöttük olyan, ki nyíltan
bevallja, hogy ő e népet ki nem állhatja,
hogy eltörleendőnek véli a nemzetek so-
rából. Nem kell elmondanom, minő si-
kerrel foly ily emberek részéről a nép-
nevelési munka. Valahányszor e thémá-
ról szólok, soha sem bírok elhallgatni
egy igen érdekes és jellemző pontot,
mely egyszersmind világot vet arra, hogy
mily emberek kezeibe vannak letéve az
arabok szellemi érdekei. A jelen kor-
mánynak Egyiptomban az a programja,
hogy minden nevezetesebb hivatalt eu-
rópai emberre kell bízni: az arabbal,
ha még oly derék és képzett, sem le-
het — úgy mondják — semmire menni.
Igy többek között megkönyörültek azon
gyönyörű nyilvános könyvtáron is, me-
lyet két arabs ember alapított és oda-
tettek igazgatónak egy német fiatal em-
bert, ki, mint mondják, jól ért ugyan a
hieroglifek olvasásához, de, mint sze-
mélyesen volt alkalmam meggyőződni,
nem valami nagy irodalomismerő arab
térén. Reá vannak, mint igazgatóra
bizva, az alkirályi nyilvános könyvtár
kincsei, többnyire arab kéziratok, me-
lyek kezeléséhez, úgy gondolom, két do-
log szükséges: először, hogy ismerjük
jól azon irodalmat, melyhez e könyvek
tartoznak; másodsor, hogy tartsuk ér-
demesnek a megőrzésre, mert különben
kár azon időért, melyet karbantartá-
sára fecsérünk. De a vicekirályi nagy
arab könyvtár főigazgatója szájából
hányszor kellett hallanom azon nyilat-

kozatot, hogy az összes arab irodalom nem érdemes a vele foglalkozásra, és hogy kár a reá fordított időért. De kérem alássan, már hogy lehetek én könyvtár-igazgatója egy lomtárnak?

Nem szenved kétséget, hogy az arab dolgok e lenézése és haszontalanoknak való nyilvánítása, a mint egyrésztől jellemzi az egyiptomi reformátorok törekvésének komolyságát és irányát, ugy másrésztől demoralizáló befolyást gyakorol magára a nevelés alá vett népre is. Egészen el akarok tekinteni attól, hogy az európai módra, európai alapon és a fennlévő kulturalap tökéletes mellőzésével végbevitt oktatás, ugyszólván csak a magasabb körökre hat, kiket legjobb esetben elég felületesen és külsőleg franciásít, (ott a *la francia*-nak nevezik ezen bámulatos keztyü-kulturát) míg az alsóbb néprétegeket még futólag sem illeti, mert reájuk csak negatív hatással van, a mennyiben megfosztja őket azon parányi szellemi élettől, melyet az európaisítás elvont tőlük: — ezt egy kendőzetlen, hű és valóban létező adatokat felmutató népművelődési statisztika bizonyára kimutathatná. Most csak egy pontot akarok itt kiemelni.

Akármily véleménynyel legyünk némely népek azon sajátságáról, melyet bizonyos idő óta a »grande nation,« kifejezésben szoktunk egybefoglalni; akármiképen ítéljük meg a nemzeti büszkeség tulcsapongó nyilvánulásait: azon tényt nem fogjuk eltagadhatni, hogy csak az a nép bir szellemi létképességgel, a melynek közlelkében megvan az egyéni érték élénk öntudata, a melynek hitvallomása az, hogy létezése szükséges, végképeni bukása lehetetlen és mely a jelen irányában való büszkeséget és a jövő iránti reményeket a multból, saját történetének lapjaiból meríti. Ezt mi magyarok tudjuk legjobban és büszkéek lehetünk arra, hogy reánk mutat a jelenek történése, midőn konkrét esetekből akarja bebizonyítani azt az igazságot, hogy a nép önmegbecsülése menti meg a legfenyegetőbb veszélyek között a nemzetek lételét. Ily önmegbecsüléssel nem bíró népeket ren-

desen elsőpör a tulhatalom; mert a természett, ugy mint a történelem, nem ismer egyebet, mint érvényesülő életet; a tetszhalál, a tengés nem normális, nem egészséges, nem tartós állapot.

De az európai kultura-teremtők Egyiptomban a helyett, hogy felköltének az arab népben ezen önbecsülést és általa a népben lappangó szellemi erők érvényesítését, lépten nyomon eltíporják azt. Ezen káros és oly szellemdús népnél, minő az arab, teljesen jogtalan irány szöszölökre és védőkre is talál a kormány részéről, sőt mondhatni, hogy az ez idő szerint tulsulyra jutott és a kormány által magáévá tett népnevelési rendszernek főelve: a bennszülötteknek, még a legtehetségesebbeknek is, mellőzése és az európai kalandoroknak, a legszegényebb szelleműeknek is oda helyezése, hol még pár évvel ezelőtt a bennszülött jelesek működtek áldással. Ily körülmények között a saját esze szerint gondolkodni nem szokott nép okvetlenül azon gondolatra jut, hogy az arabban semmi a szellemi tehetség, semmi a közügyek képviselésére felhasználható lelki képesség, egyszóval a nép elveszti önmegbecsülését és napról-napra inkább belé neveltetik szellemi inferioritásának hazug tétele. Mit gondoljon az arab ember saját anyanyelvének értékéről, ha azt látja, hogy, mint Kairóban hallottam, az uralkodónak van gyermeke, ki még arabul beszélni sem tud és egész neveltetésében az angol és francia nyelv használtatott közegül?! Egy arabs fejedelem fiába, kérem alássan, igy oltatik be saját nemzetének haszontalanságáról szóló divatos életnézet? Igaz az, és ezt szivesen vallom be már azért is, hogy ne tartassam egy szellemileg elsatnyult nép ábrándos ügyvédének, igaz mondom, hogy a jelenleg uralkodó egyiptomi dinasztia az egyiptomi arabs népet oly állapotban vette által, hogy jelen állapotában nem volt sok, a mire joggal büszke lehetett volna. De nem vette át azt oly romlottan, hogy kiveszett volna benne az öntudat, dicső történetéről, emlékezetes irodalmáról és azon nagy szerepről, melyet pár

századdal az előtt a keleti kulturában viselt. És elsatnyulásának is megvolt az oka; kötelességünk ezen okot is közelebbről szemügyre vennünk, már azért is, mert reá fog mintegy önmaga által mutatni egy elhanyagolt tényezőre, melynek kifejtése által az egyiptomi nép nevelését elő lehet vala üdvösen mozdítani.

Valamint az egyes emberek fejlődésében, úgy a népek történetében is az öntudat ébredése egybe esik azon korszakkal, midőn az embernek, vagy a népnek lelkiismeretében az *egyéniség* érzete válik tudatossá és leszen lelkében oly hatalommá, mely szellemének összes működését kormányozza; mert ezen *egyéniségi* öntudat ébredése legelőször kelti fel bennük a *hívatus* tudatát. Nem szükséges itten bőven kifejteni, hogy a népekben ezen egyéniségi tudat nem egyéb, mint a *nemzetiségi érzet*, valamint azt sem, hogy mily hatalmas és mily elsőrendű emeltyü ezen érzet a nép szellemi fejlődésében és nevelésében. Egy külön dolgozatot szenteltem másfél évvel ezelőtt, annak kimutatására, hogy mily viszonyban áll a muhammedanizmus a nemzeti érzés életéhez.* Csak röviden akarom ismételni azokból, a mik ottan bővebben vannak fejtegetve, azon eredményt: hogy 1) az iszlám, midőn a világ összes nemzetéhez fordult, a nemzeti érzületnek föléje emelte az *iszlám* öntudatát, melybe felölelni akará az összes nemzeteket; 2) hogy azon egyetemleges eszme, mely az iszlám által az összes muhammedánokat egyesíté, ezen vallás történetében nem volt a nemzetiségek tagadása, hanem az összes iszlám *arabizálása*. És ezen arabizálás talán sehol sem mutathatott fel annyi eredményt, mint éppen Egyiptomban. Azt mondják, hogy a falukat lakó felláhok még tiszta utódai a régi ős egyiptomi lakosságnak és hogy arcvonásaik leginkább közelítik meg azon típuszt, melyet a hierogli emlékekbe vésett személy-

képekben találunk; joggal nevezik tehát őket a városiak »Ahl Faraun« azaz: Faraó népének.* De ezen meghatározás csak népismei értelemben helyes. Kérdezzük meg csak a felláh embert, hogy *arab-e* vagy *kopt*? majd meglátjuk, hogy öntudata egészen arabs. És éppen ezen tünemény maga is arra mutat, mennyi felsőbbbségi joggal bir az arab nemzetiségi elem az Előázsiában és Éjzszakafrikában képviselt összes fajok fölött. Mert ha ethnografice igaz, hogy a lételért való küzelemben a tehetségesebb fajok bekebelezik önmagukba a gyengébbeket és kevésbé tehetségeseket és abszorbeálják azokat: úgy az arab elem tulsúlyrajutása a kopt és afrikai berber fajok fölött arra enged következtetnünk, hogy ezekben nem volt meg a létezési erő, tehát jogosultság sem az arab elem ellenében. A Perzsiát lakó iráni fajokról tudjuk, hogy az arabizálás ellen váltig reagáltak, és ezen reakciónak a válás-alakulás terén is kifejezést adtak; Egyiptomban az arabizálódás minden reakció nélkül ment végbe és maga azon rétege is a lakosságnak, melyet még válása sem köt az arabssághoz — a tulajdonképeni kopt keresztyén — mai napság már tökéletesen elhanyagolta ethnografiai öntudatát, úgy hogy ujjal mutatnak ma arra a koptra, ki régi nemzeti nyelvén olvas. Ez utóbbinak most már csak egyházi szerepe van, csakis olyan, mint a latinnak a római, a görögnek a görög-katholika egyházban, sőt még annyi sem, mert oly érthetetlenlenné vált az egyiptomiak nyelve az egyiptomi nép előtt, hogy az arab nyelv is kezd az egyházi szolgálatban lassan-lassan némi tért hódítani. Ha bevalljuk, és nincs senki a ki tagadná, hogy a nyelvnek van valami beleszólása a nemzetiség meghatározásánál kulturtörténeti tekintetben — mert a koponyaformáció vajmi kevés befolyással lehet a nemzeti öntudatra — úgy nem fogjuk tagadhatni, miszerint teljes joggal mondhatjuk, hogy az Egyiptomot

* A nemzetiségi kérdés az araboknál. Budapest 1873. Egy része megjelent az Athenaeum első kötetében.

* *Aegypten* v. Kremer. Leipzig 1863. I. köt. 50. lapon.

ez idő szerint lakó népesség, már t. i. ha csupán művelődési ügyek forognak szóban és nem ethnologiai szörszálhasogatás, rá illik az *arabs* elnevezés és teljesen eltévesztettnek kell mondanunk azon újabb korban lábra kapó divatot, hogy ismét *egyiptomi nemzetről* akarnak beszélni.* Ezen egyiptomi nemzetet, melyet az ezen kategóriába beleerőszakolt nép sem nem érez, sem nem akar, a tények világában fel nem találjuk, bármiképen akarnák azt elméleteskedő utopisták kimutatni. Hány egyiptomi bennszülött léteznek, a kit a piramisok és az ó-egyiptomi emlékek, mint nemzeti régiségek és reliquiák érdekelnek; de hány van, a ki az arabok profétáját vérijének vallja! Én mindig nevetségesnek találtam, ha a jelen alkirály-helytartó, ki még nincs tisztában önmagával a cimer-kérdés tekintetében, a piramist és a sínxet hordja elő Egyiptom önálló államisága jeléül: azokat rajzoltatván a Poste Khidiviane Egizdane postabélyegeire és póstaszekrényeire. A legmulattatóbb e piramishajhászatban egy jelenség, mely e téves kísérletet egész bohócságában mutatja fel. A mint az ember Kairó egyik leghosszabb utcáját, az ugynevezett *Muszkít*, végig járta, halra egy utcába fordul, a mely a Khán Khalili nevű bazarba vezet. Ezen utcának legjelentékenyebb épülete egy régi mecset, a melyet a legújabb időkig mindig restauráltak, és melyben állítólag *Huszein*, a muhammedán világ egyik legkedveltebb mártirja van eltemetve. Még ezen, már csak mondhatom, arab jellegű épület oldalfalára is rábigygyesztettek egy piramist en miniature ornamentumként.

(Harmadik közlemény következik.)

DR. GOLDZIER IGNÁC.

FÉRJ ÉS NŐ.

Költői beszély.

I. Rész.

ALÁTKÖR órjas gyűrűjébül
Az egyetlen kő kiesett;
Leszállt a nap... a sűgár gyérül...
Légy üdvöz szép nyárestenet!
A munkazaj lecsöndesüle,
Beállt a szelid nyugalom;
A messze-táj elszenderüle
Valami elzendült dalon.

Harmat száll az eltikkadt fűre,
Az esthajnal bíborban ég;
Meggzólt a vetések fürje, —
Könnyű fátyolt ringat a lég.
Csendes lebel futása hajtja
Az imbolygó kalászkodat;
Főlszáll a rónák párázatja
S vágyakba ejtő szagot ad.

A szürkületben, túl a réten
Pipacsos zöld vetés között,
Hegyek lábájába' kelt vidéken,
Lombos, hosszú fasor mögött —
Az alkonyfényben kifehérlék
Egy magános mezei lak;
A rózsalomb elrejtí félig
Az estlángu ablakokat.

A ház előtt, az esti búbáj
Titkában, a nő egyedül;
Elmult idők: szép elhagyott táj
Harasztjain merengve, ül.
Hosszan tekint az alkonyatba,
Szemében egy könyesepp remeg;
Beszélőbb arcán indulatja
Minden szónál, mely megered:

»Ha nem adhattam boldogságot
Sebhedt szívének, gyöngé én:
A fájdalom, mit sorsa vágott,
Ugy mint ő, mért nem viselém?!

»Miért kívántam egy elhangzott
Szónak beváltását: kezét?
Ha láthatám, s én láttom azt, hogy
Szavaim lelkét vérezék.

* *Das heutige Aegypten.* Lüttke. Leipzig; 1873. I. köt. 19. lap.

ATHENAEUM.

TÁRSADALMI, POLITIKAI, MŰVÉSZETI ÉS IRODALMI HETILAP.

II. évfolyam.

Előfizetési ár:
félévre 6 ft. negyedévre 3 ft.

20. sz.

Szerkesztői lakás.
Budavár uri-utca 42. sz.

VI. kötet.

BUDAPEST, 1874. MÁJUS 14.

EGYIPTOM UJ KORSZAKA.

Felolvasás.

(Harmadik és befejező közlemény.)

III.

HA MÁR most visszatérve oda, a honnét kiindultunk, hangsúlyozzuk azt, hogy az Egyiptomot lakó népben ezen arabs nemzetiségi, — amint láttuk, történelmi értelemben — egészen jogosult érzéket kellett volna felköltetni, élénk létre ébresztetni, mint az ottan létesülhető minden kultúra alapját: úgy a tisztelt hallgatóság teljes joggal fogja kérdezni: »Micsoda haszontalan nemzet az, a melyből ily természetes öntudat tökéletesen kialakíthatik?« És igen örülök neki, hogy e kérdésre felelni még ezen előadás folyamában van alkalmam, mert általa megadhatjuk magyarázatát azon többször használt kifejezésünknek, hogy az egyiptomi népesség sajnos módon elsathnyult. Nem akarok itten, — dacára nagy fontosságának, — foglalkozni azzal a kérdéssel, hogy mily befolyással volt az oszmán khalifátus a muhammedánság fejlődésére. Tény az, hogy a törökség lábrakapása az iszlámban egyik előmozdító tényezője azon szomorú korszaknak, melyet a muhammedánság hanyatlása jelez. Mióta a török elem játszsza az iszlám koncertjének első hegedűjét, azóta hasonlít ezen koncert a macskazenéhez. Tény az, hogy mióta I. Szelim a Ridanijja mellett vívott harcban a Nilusvölgy fénylő gyöngyét függeszté nagyuri birodalmának koronájához — a mi tulajdonképen nincs is — (1517. január 23.), azóta látjuk

Egyiptomban végére járni azt a kultur-életet, melylyel a megelőző korszakokban dicsekedhetett. Az oszmán győzelem az ugynevezett mamelukok dinasztíáját döntötte meg, a mely magában véve nem nyújtott valami örvendetes jelenséget. De mily ég és föld különbség van a között, a mi ezen országban a mamelukok alatt történt, ha összehasonlítjuk azzal, a mi belőle vált, mióta török provincia? Igaz az, hogy a török nem birta abszorbeálni az arabsságot; nem birta, mert nem állhatja ki vele a versenyt. Jól mondja *Kremer*: »A török elemnek nincs meg az a szívóssága, hogy az arab néppel való érintkezés alkalmával nemzeti önállóságát megtarthassa.« * De nézzük csak a népnevelés és oktatás elvadulását a török uralam alatt. Hová lett a tudományos és szépirodalmi működés és oktatás, mely azelőtt Kairó főtanodáit kiegészíté és mely azóta olyannyira parlagon hever, hogy a mai egyiptomi tudós körmönfont vallási kazuisztikáján kívül semmit sem ismer el *tudomány*nak?

Elérkeztek azonban jobb idők Egyiptom számára. Muhammed Ali basa-helytartó, maga is török eredetű ember, felfogta, hogy ezen ország jobb sorsra méltó és hivatott. Kitűzte az önállóság zászlaját és saját politikai lángelméje s fiának, Ibrahim basának oroszlaníi hőssége már egy nagy birodalom teremtésének küszöbére juttatták az alacsony rangból felküszködött basát és családját. A sors ugy akarta, hogy éppen csupa arab territorium volt az, a mit meghódítottak. A törzsországon kívül ott volt Sziria, ott volt maga Arábia. Ha ekkor fogékonyak azon nagy eszmék iránt, me-

* *Aegypten* v. *Kremer* I. p. 67.

lyek népeket nagyokká és létezésre hivatottakká tesznek: mi lett volna természetesebb, egyszerűbb és közelebb fekvő, mint az, hogy ők az arab nacionalitást ébresztik fel és ezen hódításaik természeténél fogva egyedül lehetséges eszmére alapítják azt a nagy kulturát, melyet ők műveletlen életnézetüknél fogva a militarizmussal azonosítottak? És éppen az, hogy ők csak karddal, de nem eszmével hódítottak, tette vállalatukat kalandossá, tarthatatlanná, önmagában — akár az angol intervenció nélkül is — összeomladozóvá. És hivatásuk ilyféle felfogása talált volna egy lelkesedő népre, s egy becsületes nép lelkesedése meghazudtolta volna Európa beteges rokonszenvezését a »beteg ember« iránt. Ha van nemzet, mely ellen az arab antagonizmussal viseltetik, úgy a török az. Azt mondják, hogy már Mohammed mondta volna: »Hagyd el a törököt, a mint ő kerül téged; ha szeret megesz, ha gyűlöl megöl.« (Utruk et-turk ma tarakûka, in nabbûka akalûka, wa-in gadhabûka katalûka.) Azon sok példabeszéd egyike ez, melyeket a tradíció Muhammednek tulajdonít. De a Muhammed Ali dinasztíája ily magasztalára nem emelkedett művelődéstörténeti hivatásának. Nem lehet elhallgatnom, hogy a jelenleg uralkodó alkirály alatt látjuk az arab elem előtérbe jutásának némi jeleit, különösen annyiban, a mennyiben a hivatalos nyelvé az arab emeltetett. De mindenki tudja, hogy ez nem történt egyéb oknál fogva, mint a török elleni oppozícióból; meg kellett a hivatalok nyelve által mutatni, hogy a vicekirály nem a szultán helytartója és erre nézve az arab nyelv hivatalos érvényre hozatala kínálkozott alkalmas közegül. De annak jellemzésére, a mi arab nyelven történik a szegény néppel, elég legyen felemlítenem a nép közszelleme által teremtett azon közmondást: »Inkább a törökök igazságtalanságát, mint ez arabok igazságosságát« (Zulm et-turk walâ 'adl el-arab). De azon művelési módszereken, melyet Muhammed Ali unokája az Egyiptomot lakó elhanyagolt nép ellené-

ben elkövet, nem látszik meg, hogy a hivatalok arabosítását mint egyik láncszemét fognák fel azon az ország viszonyai között egyedül józan művelődési eszmesornak, melynek egyesítő fonala: egy nemzeti érzület érvényrehozása. Nem látjuk meg rajta azért, mert mindenütt és mindenben oly eszme-, öntudat- és rendszer nélküli és azért felületes utánzását látjuk Európának, s különösen Franciaországnak; oly lelkiismeretlen engedvények egyes tolakodó európai kulturmessiások irányában; oly lábbal taposását a hazai jeleseknél: hogy méltán mondhatjuk, miszerint a török kényuralom nem tette annyira tönkre az arab néptudatot, mint ezen soi disant alkotmánykodó új rendszer. Ha eddigi fejtegetéseimben nem léptem volna már is túl egy felolvasásnak rendezes szánni szokott határokra és nem éltem volna már annyira vissza a tiszt. hallgatók türelmével és idejével, még szólottam volna az egyiptomi sajtóról és szabadságáról, hogy megmutassam, mennyire fogják fel az egyiptomi kormány férfiai Európa szabadságesezméit. Csak egy példát akarok felemlíteni sok helyett.

Kairóban megjelent nyolc évig egy *Wadi at Nil* (Nilus völgye) című politikai lap arab nyelven, mely minden héten egyszer a legszükségesebb tudnivalókat és a világesemények legfontosabbjait regisztrálta. Szerkesztője valami Abû Su'ûd Etfendi volt, kit személyesen ismerek és ki minden hőbortossága mellett is meglehetősen műveltséggel és öntudatossággal bíró ember. Én azon lelkesedésért szerettem meg, melylyel az arab nemzeti eszmét felfogja. Természetesen ezen eszméje azzal jár, hogy a töröknek implakábilis ellensége. Éppen, midőn az ismeretes török trónörökösödési kérdés volt a keleti politika szönyegén, Abû Su'ûd uram azon meghocsátatlan bünbe esett, hogy önálló — azaz európai lapokból ki nem ollózott — nézettel akart birni a fenforgó kérdéstről és mi több, hogy ezen nézetét lapja útján ki is merte fejezni a nyilvánosság előtt. Létezik pedig egy ugyne-

vézett sajtótörvény Egyiptomban, mely ugyan csak az idegen nyelveken megjelenő lapokat illeti, de mely természetesen az arab lapokat sem kiméli. Ezen sajtótörvény, mely lényegileg a kapitulációknak alapszik és 1865-ben némi módosításnak vettettet alája,* abban kulminál, »hogy a lapoknak tartózkodniok kell attól, miszerint a kormány akcióit és intézkedéseit kritizálják,« mitől ha még sem tartózkodnának, háromszori megintés után ideiglenesen vagy örök időkre felfüggesztetnek. Az arab lap ellenében nem elégedtek meg a felfüggesztéssel. Éjjeli 12 órakor a mufettis a szerkesztőt bérkocsin hivatja maga elé; a szegény Abû Su' úd azonban direkte sétét börtönbe cipeltetik és már is azon voltak, hogy nyomdáját lerombolják, őt magát pedig Szudánba deportálják, ha véletlen intervenció nem adja meg neki ismét szabadságát. A lapszerkesztéstől természetesen azóta elvesztette kedvét.

Szólhatnék még a történetírás szabadságáról is bővebben, ha nem volna elég ebből is egy példa. Századunk első felében valami al-D'zsaberti nevű arab tudós megírta Egyiptom új történetét. Megírta különösen az utolsó török idő történetét és Mohammed Ali-ét. Ámbár, mint saját szemem látomása után mondhatom, e munka nem emelkedik túl a krónikai hangulaton, mégis sokallták benne a kritikát és miután egy pár ívet belőle a bulaki nyomdában kinyomtatnak volt, a megdöbbsent kormány az íveket zár alá tette és a publikáció folytatását szigorúan megtiltotta. Még kéziratban is ritka ezen munka Kairóban. Nekem csak három példányról van tudomásom; kettőt láttam, közülök csak az egyik tökéletes.

Látjuk mindebből, hogy ez európaizálás is csak kisszerű külsőségekre terjeszkedik és a mi világrézsünkben megteremtett szabadsági eszméket ott Egyiptomban úgy szeretik, mint a kecske a kést.

És ezen európaizáló szédelgés nap-

ról-napra új tért hódít meg, s a fiatalok kerülnek anyanyelvüket, és keztyükkel kezükön s francia szóval ajkukon azt vélik, hogy már megszabadultak azon szegyénteljes elnevezéstől, hogy arabok. Mert ha igaz az arab közmondás, hogy »az emberek királyaik utján járnak« (en—nâsz 'ala dîn mulúkimin), ugy a jelen kormány legjobb példáját adja annak, hogy az arabnak nem válik semmi sem annyira szegényére, mint éppen az, hogy arab. Tekintenének Indiára, hol egy, a kor színvonalán álló európai hódító nemzet a leggyöngédebb tekintettel viseltetik a ben születettek sajátlagosságaira, hol éppen az angol mutatkozik mint a muhammedán és ind literatura felélesztője, gyámolítója, istápjja. Az arab Egyiptomban idegen saját hazájában, ő a pária, a teherhordó, a nyúzott, fosztogatott, önállóságából és egyéniségéből kivetköztetett saját vérei által. A legutolsó kísérlet, mely Ali basa oktatásügyér alatt történt arra nézve, hogy Egyiptom újkori művelése nemzeti alapon történjék, füstbe ment; ezen irány kezdeményezőinek helyein idegenek ülnek, oly idegenek, kik, hogy egy franciásodott arab élccével végezzem előadásomat, a miniszter de l'instruction publique-et, destruction publique-ké változtatják.

Alláh légyen nekik irgalmas.

DR. GOLDZIEHER IGAÁC.

FÉRJ ÉS NŐ.

Költői beszély.

(Második közlemény.)

III. Rész.

VAD erdőséges erdő-árnyon,
—Ámulva rá mintegy a fák —
Viszhangzatos harmóniakon
»Hajt«... hajtnek a vadász kutyák.
Meg nem rezdül egy kis levél se,
Elandalult csend, figyelem...
Benn a vadon érlüktetése
Hallszik, a zaj ha elpiben...

* Lüttke II. köt. 260. lapon.

ATHENAEUM.

TÁRSADALMI, POLITIKAI, IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI
HETILAP.

SZERKESZTI

BEÖTHY ZSOLT.

V. KÖTET.

(1874. január–márczius.)

BUDAPEST, 1874.

AZ ATHENAEUM, IROD. ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRS. TULAJDONA.

604.

6
4.